

Despre bivalența semantică în interpretarea peisajului forestier

Constantin Bândiu

Este cunoscut faptul că frumusețea unui peisaj nu este exclusiv obiect de cunoaștere științifică, la fel după cum nici producțiile de artă nu pot fi apreciate și înțelese exclusiv după canoanele geometriei și matematicii spațiale. În mod firesc, esteticianul vede în peisaj sublimul, ritmica exterioară și interioară, poezia acestuia și ignoră forțele fizice, raporturile de subordonare, numerele. În acest sens, s-ar părea că între artă și știință există un divorț (Servien, 1953).

De fapt, acest divorț nu există. Un peisaj, impresionant prin măreția și forța sa de seducție va fi mai bine înțeles într-o viziune logică, după cum și o teoremă sau o severă lege matematică “poate exprima multă frumusețe și chiar poezie” (Marcus, 1975). Există, prin urmare, o dublă interpretare în procesul de receptare a fenomenelor naturale, respectiv a peisajelor forestiere care, sub aspect semiotic, poate fi realizată prin două tipuri fundamentale de limbaj: limbajul științific, care este impersonal, simplu, transparent, precis, plurivalent, acceptând evidența și limbajul artistic, propriu literaturii, poeziei și artelor, având drept caracteristică principală unicitatea, monovalența expresivă, pluralitatea conotațiilor și nesupunerea la normă. Simbolistica acestuia este largă, multisemantică, iar formele de exprimare sunt practic infinite,

de la cele mai variate figuri de stil (în literatură), până la minunatele realizări de ritmică spațială ale artelor plastice (bi- și tridimensionale).

Pentru a descrie și a pune în valoare specificul peisajului forestier, specialiștii folosesc un singur tip de limbaj, de regulă cel științific. Faptul este important și prezintă un mare progres, dar nu se aliniază în suficientă măsură la principiile silvocaliei¹, respectiv ale esteticii forestiere, care face apel la ambele tipuri de limbaj, atât cel științific, cât și cel artistic, după cum și peisajul se prezintă sub cele două ipostaze diferite: (a) ca realitate concretă și obiectivă, descriptibilă în termenii științelor exacte (geografie, peisagistică, ecologie etc.) și (b) ca o realitate subiectivă, de dincolo de noi, definită în mod curent de esteticienii naturii ca metaspațiu (Assunito, 1986). La baza acestei interpretări de tip semantic bivalent se pot distinge 10 categorii kalisilvestre care, datorită adâncilor lor rezonanțe în eul nostru interior (metaspațiale), pot fi considerate ca punct de plecare, ca un decalog în realizarea unei filosofii a naturii, în general, și a pădurii, în special. Acestea sunt: idealitatea (ca arhetip de frumusețe naturală), perfecțiunea (structurală și funcțională), pluralitatea (ecodiversitatea, biodiversitatea), durabilitatea (poarta de

intrare în lumea fabuloasă a visului și a poeziei, spațiul de regăsire a miturilor copilăriei, invitația la înțelepciune și melancolică filosofare), spiritualitatea, sacralitatea și topos-ul etico-purificator, speranța pentru siguranța ecologică a omenirii.

În continuarea acestor idei, vom defini opt tipuri principale de peisaj împădurit, potrivit celor două modalități de interpretare semantică.

A. Ca prezență materială în timp și spațiu. Deși combinațiile posibile sunt foarte numeroase, reținem ca importante două planuri dimensionale: vertical și orizontal. Din îmbinarea acestor planuri, din fuga liniilor spre punctele cardinale și orbitale, din întâlnirea și întrepătrunderea suprafețelor rabatabile, la fel ca în geometria proiectivă, rezultă tipurile de peisaj împădurit (sau cu arbori, într-o anumită proporție) de mai jos:

a) peisaj ritmic sau ondulatoriu de tip deal-vale, deal-vale ca în teoria blagiană a spațiului mioritic (Blaga, 1985), în perspectivă geografică, sau de tipul plurien în perspectiva de pădure interioară, atunci când ne referim la forma cea mai generală a coronamentului;

b) peisaj curbiliniu, arcuit în sens pozitiv sau în sens negativ, sugerând fie cupola, fie depresiunea (perspectivele fiind aceleași ca mai sus);

c) peisaj zdrențuit, ziguratic (dat de stâncăriile și de vârfurile arborilor mari care, profilate pe orizont, ies în relief);

d) peisaj de tip portal, care permite privirii să se prelungească spre exterior ca printr-o poartă deschisă spre infinit, reunind două lumi: cea reală, de aici, din pădure și cea imaginară, de dincolo, din împărăția misterului și a idealului.

B. Ca prezență spirituală. La fel ca în teoria relativității, văzut cu ochii sufletului, peisajul silvestru se dilată și se com-

primă, înscriindu-se pe alte coordonate decât cele ale lumii în care trăim. Așa se formează o altă tipologie peisagistică, semantic mai largă și, întrucâtva, paralelă, sens în care distingem:

a) peisaje consonantice, în care gândul înaripat și liber creează singur frumuseți virtuale, pe care le pune de acord, în consonanță cu fondul peisagistic real care, la rândul său, este și acesta transfigurat după legile artelor spațiale și ritmice (temporale);

b) peisaj sacral, în care, mai mult decât în cazurile obișnuite, ne este sugerat templul, biserica, sacralitatea și pătrunderea în transcendent ca pe o scară a virtuții și îndumnezeirii. Impulsul material pentru formarea unei astfel de impresii sunt arborii special conformați (ca niște coloane drepte și înalte) (Thibaudet, 1972) și muntele, care urcă până la nori, ascunzându-și vârful. Este ca o invitație la înălțare și purificare, pentru a sorbi din cupa Frumuseții, Adevărului și Binelui, virtuți cardinale, pe care se sprijină axa de echilibru a Universului. „Armonia și Frumusețea lumii nu pot fi concepute fără frumusețe și poezia pădurilor. Este singurul gen de frumusețe, aproape ideală în perfecțiunea sa, care nu se subordonează altei frumuseți decât celei a Omului, care însă este împlinirea supremă, fiind creație divină după chipul și asemănarea cu Dumnezeu” (Scripcaru și Bândiu, 1997).

Poate că există subiecți care acordă mai multă considerație altor tipuri peisaj, cum sunt: marea, deșertul, preria cu ierburi unduitoare în bătaia vântului etc. Este adevărat, există multă frumusețe în acestea, însă toate prezintă un mare dezavantaj: sunt unidimensionale, din care cauză devin monotone și plictisitoare. Peisajul silvestru este precum muzica: permite fiecăruia să vadă în ea tot ceea ce simte și dorește (Bălan, 1965).

c) peisajul mitologizant, foarte asemănător cu cel precedent (Vulcănescu, 1985),

având drept trăsătură principală tot aspirația spre înălțimi, ne invită să sondăm necunoscutul, amalgând realul cu imaginarul și trecând cu ochii minții și ai gândului dincolo de lumea noastră, în lumea miraculosului, a basmului, a mitului.

d) peisajul paradisiac (edenic) este tipul ideal, întrucât cuprinde atâta frumusețe, armonie, liniște și pace încât creează stare de infinită fericire, precum în timpurile imemorabile ale creației, când omul trăia în paradis și privea cu bucurie fața lui Dumnezeu. Păstrând doar fragmente din ce a fost atunci, natura ne mai oferă rare exemple de frumuseți naturale, insolite și multicolore, pe care intuindu-le poporul, le-a caracterizat prin sintagma: „Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai ...” (Miorița). De atâta frumusețe, concentrată în atmosferă, în păduri și poieni, gândul doare, clipa vrea să se oprească în eternitate.

Într-un asemenea peisaj, vegheat de pădurea cea necuprinsă și mare, „omul se regăsește pe sine, împreună cu trecutul, idealurile și aspirațiile sale spirituale. Stresat și alienat de modernismul vieții cotidiene, el se va reîntoarce mereu aici, în spațiul mioritic al mitologiei și fericirii edenice, pentru a-și vindica rănilor și a-și reîmprospăta forțele, ca odinioară Tantal. Pădurile trebuie, de aceea, iubite și păstrate cu grijă, pentru că ele reprezintă sarea pământului. Fericit este poporul care mai dispune de păduri bătrâne, seculare, supremă realizare a naturii în planul perfecțiunii și al eternității (Scripcaru și Bândiu, 1997).”

Sentimentele care se nasc din contemplarea peisajelor prezentate diferă de la caz la caz, ba chiar pot să fie contradictorii, în funcție de gradul de distanțare psihică a subiectului și de fluxul de energie fizică degajat. Rezonanțele metapsihice sunt, de aceea, numeroase, iar valențele sentimentale și semantice cunosc un larg spectru de manifestare, exprimate în stări emoționale precum

încântare, reverie, admirație, liniștire, siguranță și chiar paradisiacă fericire, deși incidental pot să apară și sentimente negative (teama de necunoscut, fatalitate, îngrijorare etc.). De regulă, aceste impresii nu se fixează instantaneu, spontan, ci respectând regulile unei interesante gramatici a sufletului, cu fonetica și sintaxa sa proprie. Aceasta face necesară parcurgerea peisajului pas cu pas, la început pe părți, apoi ca totalitate, holistic, citindu-l ca pe o carte sau „lecturându-l”, dacă este să folosim un modernism. Numai așa devine posibilă înțelegerea și asimilarea lui în subconștient, ca o ultimă etapă în contopirea cu natura și trăirea acesteia în eternitate, acolo unde numai gândul poate să ajungă.

Note

¹De la silva (lat.) = pădure și kalos (gr. veche) = frumos. În greaca modernă, kalos are semnificația de bun (ex. kalimera = bună ziua), iar cea de frumos a fost rezervată exclusiv artei.

Bibliografie

- Assunto, R., 1986. Peisajul și estetica. Vol. I. Natură și istorie. Ed. Meridiane, București.
- Bălan, G., 1965. Muzica, temă de meditație filosofică. Ed. Științifică, București.
- Blaga, L., 1985. Trilogia culturii. Opere, vol. 9. Ed. Eminescu, București.
- Lipps, Th., 1987. Estetica. Contemplarea estetică.
- Marcus, S., 1975. Poezia și matematica, Editura Meridiane, București.
- Scripcaru, G. și Bândiu, C., 1997. Silvocalia, o estetică a pădurii, Ed. Tehnică-Silvică, Câmpulung Moldovenesc, ed. I.
- Servien, P., 1975. Estetica. Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Thibaudet, 1972. Acropole. Ed. Meridiane, București.
- Vulcănescu, R., 1985. Mitologia română. Editura Academiei Române, București.

Autorul. Dr. ing Constantin Bândiu a activat în cadrul Institutului de Cercetări și Amenajări Silvice București. Poate fi contactat prin intermediul redacției.